

ALTYN QALAM

Республикалық ғылыми-әдістемелік журнал

№2 ақпан 2025

индекс: 76225

ШАЛАБАЙ МАҚСАТ ГАЛЫМҰЛЫ

Маңғыстау облысы, Түпқараған ауданы
Ақшұқыр мектеп-лицейінің
тарих пәнінің мұғалімі

Жұмашева Акмарал Байшауовна
Маңғыстау облысы, Түпқараған ауданы
Сайын Шапағат ауылы
"Керемет 1" бөбекжай бақшасының
тәрбиешісі

Мектепке дейінгі балалардың танымдық қабілеттерін дамыту әдістері

Мектепке дейінгі жастағы балалардың танымдық қабілеттерін дамыту – олардың ойлау, қабылдау, есте сақтау, зейін және шығармашылық қабілеттерін жетілдіруге бағытталған маңызды процесс. Бұл кезең баланың интеллектуалды дамуының негізін қалаушы болғандықтан, тәрбиешілер мен ата-аналардың қолданатын әдіс-тәсілдері ерекше маңызға ие.

Танымдық қабілеттер дегеніміз не? Танымдық қабілеттер – қоршаған әлемді қабылдау, талдау, жүйелеу және есте сақтау процестерін қамтитын психологиялық қасиеттер. Оларға зейін, ес, ойлау, сөйлеу, қиял, қабылдау сияқты компоненттер жатады. Баланың мектепке дейінгі кезеңінде бұл қабілеттерді дұрыс қалыптастыру – оның болашақтағы табысты білім алуының кепілі болып табылады.

Балалардың танымдық қабілеттерін дамыту әдістері

1. Ойын арқылы оқыту Балалар үшін ең тиімді оқыту әдістерінің бірі – ойын. Дидактикалық ойындар, рөлдік ойындар, сюжеттік ойындар арқылы баланың логикалық ойлауын, есте сақтау қабілетін, тілдік дағдыларын дамытуға болады. Мысалы, «Суретті құрастыр», «Жоғалған затты тап», «Не өзгерді?» сияқты ойындар баланың байқағыштығын арттырады.

2. Зерттеу және тәжірибе жүргізу Балалар табиғатты зерттеуге, жаңа нәрселерді байқап көруге қызығады. Сондықтан олармен бірге қарапайым тәжірибелер жасау, мысалы, судың күйлерін зерттеу, өсімдіктердің өсу процесін бақылау, магниттің әсерін тексеру сияқты жұмыстар олардың логикалық ойлау қабілетін дамытады.

3. Көрнекілік әдісі Балаларға жаңа білім беру барысында түрлі суреттер, макеттер, табиғи материалдар, видеолар қолдану олардың ақпаратты қабылдауын жеңілдетеді. Мысалы, «Жануарлар әлемі» тақырыбын оқытуда әртүрлі жануарлардың суреттерін көрсету олардың есте сақтау қабілетін арттырады.

4. Мнемотехника әдістері Балалардың есте сақтау қабілетін жақсарту үшін мнемотехника әдістерін қолдану тиімді. Бұл әдіс арқылы бала ақпаратты белгілі бір жүйемен, ассоциациялар арқылы есте сақтайды. Мысалы, түстерді, әріптерді немесе цифрларды мнемокестелер арқылы үйрену.

5. Шығармашылық тапсырмалар мен жобалар Балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін сурет салу, қолөнер жасау, ертегілер

ойлап табу сияқты әрекеттер ұсынылады. Мұндай тапсырмалар баланың қиялын, көркемдік ойлауын дамытады. Сонымен қатар, музыкалық аспаптарда ойнау, ән айту, мүсіндеу, коллаж жасау сияқты әрекеттер баланың сенсорлық дағдыларын жетілдіреді.

6. Сұрақ-жауап және әңгімелесу әдісі Балалармен жиі әңгімелесу, оларға сұрақтар қою арқылы олардың сөздік қорын, логикалық ойлауын және қоршаған ортаға деген қызығушылығын арттыруға болады. «Неге аспан көк?» немесе «Қалайша өсімдік су ішеді?» деген сияқты сұрақтар балаларды ойландырып, талқылауға итермелейді. Баланы түрлі тақырыптарға байланысты ойландыру арқылы оның сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын дамытуға болады.

7. Музыка мен қозғалыс Музыка мен кимыл-қозғалысты біріктіретін әдістер балалардың танымдық дамуына оң әсер етеді. Әуен арқылы санауды үйрену, ырғақпен жаттығулар жасау – олардың зейіні мен есте сақтау қабілетін жақсартады. Би билеу, ырғақты жаттығулар жасау баланың моторикасын, үйлесімділігін және кеңістікте бағдарлау қабілетін жақсартады.

8. Экологиялық тәрбие Табиғатты зерттеу арқылы балалар қоршаған ортаға деген жауапкершілікті түсінеді. Өсімдіктерді күту, жануарлар туралы білім алу, табиғат құбылыстарын бақылау – олардың экологиялық сана-сезімін қалыптастыруға көмектеседі.

Мектепке дейінгі балалардың танымдық қабілеттерін дамыту кешенді түрде жүргізілуі тиіс. Тәрбиешілер мен ата-аналар әртүрлі әдістерді қолдана отырып, балалардың қызығушылығын арттырып, олардың интеллектуалды дамуын қамтамасыз етуі қажет. Баланың танымдық қабілеттерін дамытуға бағытталған ойындар, зерттеу жұмыстары, шығармашылық тапсырмалар, әңгімелесу және көрнекілік құралдар оның болашақтағы білім алуына берік негіз қалайды. Ең бастысы, баланың табиғи қызығушылығын қолдап, оны жаңа білім алуға ынталандыру маңызды. Сонымен қатар, танымдық қабілеттерді дамытудың кешенді жүйесі балалардың эмоционалды және әлеуметтік дамуына да оң ықпал етеді. Осылайша, мектепке дейінгі кезеңдегі тиімді әдістерді қолдану баланың өмір бойы білім алуға деген сүйіспеншілігін қалыптастырады.